

Фахівцями з питань виховання молодого покоління рекомендовано сьогодні застосування в освітньому процесі таких продуктивних форм роботи з дітьми та учнівською молоддю як організація і проведення круглих столів, диспутів, брейн-рингів, написання есе з відповідної тематики, створення і реалізація соціальних проєктів, зміст яких стосується допомоги літнім людям, особам з інвалідністю, дітям, позбавленим батьківського піклування тощо [4]. Вищевказане має стати складником методики, розробленої для вирішення зазначених проблем.

Підготовка вчителя в закладах післядипломної освіти до роботи з організації безпечного шкільного середовища є умовою та актуальною проблемою сучасної освіти. Педагоги повинні вчасно і професійно реагувати на ситуації шкільного насильства, вміти виявляти небезпечні ситуації, передбачати і нівелювати їх. Вони мають бути обізнаними з механізмами реагування, процедурами втручання, запроваджуючи їх у разі виникнення проблемної ситуації.

Отже, заклад загальної середньої освіти має стати безпечним простором для розвитку особистості, де для кожного учасника освітнього процесу створено атмосферу фізичного і психологічного комфорту, можливість демонструвати позитивне ставлення до світу, розширювати коло адекватних уявлень про оточення та вдосконалювати навички тонкої комунікації, толерантної поведінки, розв'язання проблемних ситуацій. Умовами для цього мають бути: вивчення і використання досвіду минулого та сучасних розроблень для визначення механізмів вирішення проблеми; забезпечення належної готовності педагогів, взаємодії учнів, їх батьків і школи; відповідне матеріальне оснащення, що забезпечить якісне предметне середовище та ін. Держава і суспільство мають дбати про створення в закладах загальної середньої освіти та поза ними вищезазначених умов безпечного гуманно-розвивального середовища.

Список використаних джерел

1. Воронцова Е. Профілактика та подолання булінгу у закладах освіти: <http://xn--d1acjtrgde.kiev.ua/2017/08/24/profilaktika-ta-podolannya-bulinguu-zakladah-osviti/> (дата звернення: 26.10.2019).
2. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», на період до 2021 року (постанова № 453 від 30 травня 2018 року. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show /2402-14/ed20120601> (дата звернення: 21.12.2018)).
3. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. – Київ. – 2018. – 56 с.
4. Primakova V., Morska L. Educating Students in a Safe Educational Environment in Secondary Schools of Ukraine: Current Issues and Challenges Wychowanie osoby w bezpiecznym środowisku edukacyjnym w szkołach średnich Ukrainy: aktualne problemy i wyzwania. Pedagogical Contexts 2019, No. 1(12). С.64-71.

Алла ХОМЕНКО

АКСІОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

В епоху всесвітньої суспільно-економічної, соціально-політичної та духовно-культурної інтеграції людства особистість розглядається як суб'єкт науки, освіти, історії та культури. У ХХІ столітті відбувається становлення і розвиток інноваційного суспільства – «суспільства знань», ефективність функціонування якого залежить від інтелектуального капіталу як стратегічного потенціалу кожної країни, розвитку

«економіки знань» – галузі продукування інтелекту у всіх сферах матеріального і духовного виробництва.

У цих умовах вища освіта стає критерієм конкурентоспроможності держави в економіці світу, пріоритетом якості буття людини, її органічного сходження на шляху особистісного і професійного зростання.

Наукове осмислення реформування вищої освіти в Україні потребує вирішення проблеми визначення науково-методологічних та теоретико-методичних засад професійної діяльності викладача вищої школи, від яких залежить якість професійної підготовки майбутніх фахівців, а значить, інтелектуальний капітал нашої країни.

У більшості європейських країн показником, що найбільшою мірою відповідає сучасним вимогам здійснення викладачем вищої школи своєї професійної місії, визнано компетентність як інтегральний соціально-особистісно-поведінковий феномен, що поєднує в собі мотиваційно-ціннісний та когнітивно-діяльнісний компоненти.

Професійна компетентність викладача вищої школи включає методологічно-наукову, психолого-педагогічну, спеціально-предметну і теоретико-методичну складові. Проте, на наш погляд, всі вони є похідними від його світоглядної компетентності, вибудованої власної ієрархічної системи цінностей, які визначають характер організації і здійснення індивідуального стилю професійної діяльності та вектор особистісного зростання викладача як Людини, Громадянина і Професіонала.

Виявлення аксіологічних пріоритетів професійної діяльності викладача вищої школи на сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні сприятиме, на наш погляд, осмисленню цінності самоусвідомлення професіоналізму професорсько-викладацького складу, яке визначає вектор розвитку науково-педагогічної творчості, моральні принципи регуляції педагогічної взаємодії викладача і студента в процесі професійної підготовки.

Початок ХХІ століття відзначається пошуком ефективних моделей професійної діяльності викладача вищої школи, результатом якого стали праці вітчизняних учених, що зробили вагомий внесок у розвиток педагогіки вищої школи: В. Андрущенко, І. Бех, А. Бойко, С. Вітвицька, О. Виговська, О. Вишневський, А. Вознюк, В. Гладуш, В. Головенкін, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, О. Киричук, О. Коберник, С. Клепко, В. Кремень, В. Луговий, В. Огнев'юк, І. Стражнікова, О. Сухомлинська та ін.

З огляду на це, метою статті є виявлення аксіологічних пріоритетів професійної діяльності сучасного викладача вищої школи на основі доцільного поєднання традицій та інновацій.

Аксіологічні пріоритети професійної діяльності викладача вищої школи представлені у психолого-педагогічній науці як матриця професійної свідомості викладача, як феномен самоактуалізації його особистості, що включає систему ідеалів, норм, ціннісних установок і орієнтацій, моральних принципів регуляції педагогічної взаємодії. Вони відіграють вирішальну роль при визначенні стратегії науково-педагогічної творчості викладача, напрямів розвитку професійної діяльності, психолого-педагогічного проектування інноваційного освітнього середовища.

На основі вивчення джерельної бази дослідження, врахування сучасних тенденцій та чинників розвитку вищої освіти в Україні, специфіки організації і здійснення практичної професійної діяльності викладача вищої школи в умовах сьогодення, нами робиться спроба узагальнити аксіологічні пріоритети професіоналізму викладача вищої школи. До них відносимо:

1. *Розвиток високого рівня методологічної культури на основі парадигмального осмислення змістового наповнення навчальних дисциплін.*

Ми розглядаємо парадигму вищої освіти в Україні як домінуючу в певний період історичного розвитку суспільства світоглядну основу науково-педагогічного пізнання, систему методолого-теоретичних норм і стандартів та аксіологічних критеріїв, що

розкривають характерологічну цілісність освітньо-виховного процесу у вищій школі та регулюють науково-дослідницьку і відповідну їй практичну інноваційну педагогічну діяльність [4].

Сутність парадигмального осмислення змістового наповнення навчальних дисциплін, як аксіологічного пріоритету, полягає у наявності вищого ступеня розуміння світоглядних узагальнень науково-педагогічного знання на сучасному етапі розвитку науки в цілому та її окремих галузях зокрема. Вони дають найзагальніші орієнтири для науково-пізнавальної діяльності викладача і складають інформаційну базу його філософських поглядів на загальнонаукову картину світу, типи матеріальних і духовних систем, закони функціонування й розвитку природи і суспільства, сутність людського буття, представлених єдністю інтелектуально-розумового і почуттєво-емоційного компонентів.

Оскільки наукове педагогічне знання є соціально-історичним явищем, елементом культури, носієм системи цінностей і дослідницьких пріоритетів науковців, то цінності педагогічної науки відіграють вирішальну роль при визначенні стратегії науково-педагогічного пошуку, напрямів розвитку педагогічної науки, типу раціональності, постановки дослідницької задачі. Вони впливають як на сам процес наукової педагогічної творчості, так і на ціннісну самосвідомість учених і наукових співтовариств.

Також викладач осмислює концептуальну метамодель розвитку вищої освіти в світі, яка представлена науковими ідеями, теоретичними положеннями, методологічними підходами, педагогічними стратегіями, конструктивними принципами, що зумовлює цілісне розуміння й інтерпретацію педагогічних явищ і процесів; розкриває їх сутність, структурно-змістові особливості, механізми і загальні правила їх цілеспрямованого здійснення, організації і перетворення та дозволяє типізувати освітні системи, виявляти глибинні загальні рядові ознаки у розкритті внутрішніх зв'язків між ними.

2. *Здійснення освітньо-виховного процесу у вищій школі на основі акмеологічного підходу як універсального критерію досягнення професіоналізму й творчості.*

Методолого-теоретичний аналіз наукових праць (О. Волобуєвої, І. Дичківської, Л. Козак, О. Козлової, О. Савченко, В. Сластьоніна, Л. Хоружої) та змістовно-порівняльний аналіз реальної професійної діяльності викладачів вищої школи показує, що моделі цієї діяльності структурно мають різні пропорції співвіднесення науково-дослідницького, навчально-методичного, організаційного, громадського та виховного компонентів.

Зовнішні умови і стан свідомості професорсько-викладацького і студентського колективів вимагає розгляду означеної проблеми в контексті акмеологічного підходу, який виступає універсальним методологічним критерієм цілеспрямованості і результативності у досягненні вершин професіоналізму та творчості.

На сьогодні акмеологія (від давньогрецького «акме» – квітуча сила, вершина) визначається як наука, що вивчає закономірності високого ступеня розвитку зрілої особистості, досягнення нею вершин у життєдіяльності та самореалізації професійно-творчого потенціалу, розвитку високого рівня моральної свідомості, нормативності поведінки та відносин [1]. Зауважимо, що зріла особистість викладача вищої школи характеризується не тільки високими особистісними, соціальними та професійними досягненнями, але й високою відповідальністю, соціальною активністю та гуманістичною спрямованістю професійно-педагогічної діяльності.

Спрямованість особистості розглядається у психолого-педагогічній науці (Б. Ананьєв, Л. Божович, О. Вишневський, О. Здравомислов, Б. Ломов, С. Рубінштейн) через звернення до мотиваційної й сфери потреб, через виявлення інтересів, прагнень, переконань, характеру та здібностей особистості, а також через цінності особистості й ціннісні орієнтації. Педагогічна спрямованість викладача вищої школи традиційно розуміється вченими як тяжіння й інтерес до практичної викладацької діяльності,

активної позиції в процесі педагогічної взаємодії зі студентами, умінні викликати активність самих студентів, стимулювати їх ініціативу й навчально-пізнавальну діяльність, залучити до співпраці й співтворчості.

Вважаємо, що доцільнішою є характеристика спрямованості особистості через її ціннісно-змістовні утворення, а саме: цінності, ціннісні орієнтації, досвід вчинкової діяльності, форми поведінки, самооцінку. Тому *індивідуально-гуманістичну спрямованість професійної діяльності викладача вищої школи* розглядаємо як сукупність: по-перше, гуманних якостей особистості викладача – людяності, доброзичливості, привітності, поваги до студента, емпатії, педагогічного такту, толерантності, справедливості, оптимізму; по-друге, стійких ціннісних орієнтацій у відносинах зі студентами – орієнтацій на професійно-особистісний розвиток студента, на гуманістично-діалогічне спілкування з ним, на обмін духовними цінностями, на здійснення високоморальних учинків; по-третє, гуманних виховних позицій у навчальній взаємодії – прийняття, визнання, розуміння, оптимістичне ставлення до особистісних проявів студента.

При цьому необхідною умовою професіоналізму викладача виступає індивідуальний стиль його професійної діяльності, який є інтегральною динамічною характеристикою саморозвитку і саморегуляції дієво-змістового наповнення всіх її компонентів.

Творчий характер діяльності викладача, вплив його особистості на результати професійної підготовки студентів зумовлюється також володінням ним умінням формувати ціннісно-змістовні професійно-орієнтовані відносини зі студентами. Ми розглядаємо суб'єкт-суб'єктні відносини у вищій школі як *емоційний, когнітивний, ціннісно-змістовний «взаємообмін з прирощенням»*, в результаті якого відбувається взаємозумовлене особистісне зростання викладача і студента. «Взаємообмін з прирощенням» передбачає свідомий, інтенсивний, продуктивний розвиток і саморозвиток майбутнього фахівця та особистісно-професійне самовдосконалення викладача.

Механізм формування суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і студента у навчально-виховному процесі вищої школи включає:

- саморозвиток у викладача гуманних особистісно-професійних якостей, таких як людяність, доброзичливість, привітність, повага, емпатія, педагогічний такт, толерантність, справедливість, оптимізм та ін.;
- володіння ним системою засобів педагогічного впливу, а саме: освітньо-виховними технологіями (індивідуально-гуманістичним діалогічним спілкуванням та високоморальною вчинковою діяльністю), системою методів педагогічно-психотерапевтичного впливу на студента та створенням психологічно-комфортних ціннісно-змістовних ситуацій (емпатії, індивідуальної підтримки, допомоги, успіху, моральної вимоги).

Таким чином, здійснення освітньо-виховного процесу у вищій школі на основі акмеологічного підходу сприяє саморозвитку внутрішнього потенціалу як особистості викладача так і особистості студента з метою професійного становлення на шляху реалізації власної стратегії життєтворчості.

3. *Керівництво синергетичними орієнтирами в організації і здійсненні професійної діяльності.*

Еволюція культури відбувається разом з ускладненням системи людського буття, і як наслідок, більшість країн світу включилася в процес реформування освітніх систем, що спрямований на формування самодостатньої людини з глобалістичним світоглядом, високим рівнем професійної компетентності, креативністю у професійній діяльності, особистісною мобільністю в інноваційному глобальному інформаційному просторі.

У цьому контексті важливим є звернення до педагогічної синергетики (з грецької *synergia* – співпраця, співучасть) як сфери сучасного педагогічного знання, яка ґрунтується на законах і закономірностях самоорганізації та саморозвитку освітньо-виховної системи [3], вивчає загальні закономірності переходу від екстенсивного розвитку техногенної цивілізації до формування якісних освітньо-виховних систем як ноосферного імперативу існування і виживання людства у XXI столітті.

Ноосферизм як сучасна науково-світоглядна система, стратегія синтезу наукових знань на основі розвитку вчення про біосферу і ноосферу В. Вернадського є новою перспективою цивілізаційного розвитку людства. Головна наукова ідея даної метамоделі полягає у визначенні випереджуючого розвитку Людини, якості суспільного інтелекту та якості освітньо-виховних систем у суспільстві ноосферним імперативом існування і виживання людства у XXI столітті. Ця концептуальна метамодель розкриває шляхи керівництва соціально-природною еволюцією на основі високорозвиненого суспільного інтелекту та освітнього суспільства як єдиної моделі розвитку людства [2].

Синергетичними орієнтирами організації і здійснення професійної діяльності викладача вищої школи в контексті феномену глобалізації визначаємо: професійну компетентність з проблеми відродження, збереження і розвитку національних традицій виховання як критерій ціннісних основ життєтворчості особистості та якості духовно-морального буття українського суспільства; опору у взаємодії з колегами і студентами на абсолютно вічні цінності, які є універсальними у виховних системах більшості світових етносів, що забезпечує спадкоємність загальнолюдських цінностей й одночасно сприяє усвідомленню цілісності світу та відкриває простір для формування інноваційного планетарного світогляду; діалектичну єдність свободи (автономії) і відповідальності викладача, розвиток якої зумовлений не тільки зовнішніми умовами, впливом соціально-інформаційного та академічного культурно-освітнього середовища, але й потребою духовного саморозвитку на основі самостійного керівництва інформацією.

Таким чином, самоусвідомлення цінності власного буття, глибока методологічна грамотність, парадигмальне осмислення педагогічних феноменів вищої освіти, здійснення освітньо-виховного процесу у вищій школі на основі акмеологічного підходу, глобальне планетарне мислення та екологічна свідомість утворюють синтез аксіологічних пріоритетів професійної діяльності сучасного викладача вищої школи, які детермінують його професіоналізм.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти: Збірник наукових праць*. Вип. 84. Житомир-Київ, 2015. С. 25-30.
2. Лузік Е. В. Теоретико-методологічні аспекти формування планетарного мислення як основи оновлення змісту сучасної вищої освіти України. *Креативна педагогіка*. Вінниця, 2014. Вип. 9. С. 48-54.
3. Розвиток особистості в контексті синергетичної парадигми / Синергетика і освіта: монографія / За ред. В. Г. Кременя. К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. С. 266-279.
4. Хоменко А. В. Парадигма виховання як базовий методологічний конструкт педагогічної науки. *Педагогічні науки: Збірник наукових праць*. Вип. 61-62. Полтава, 2014. С. 58-66.